

XX asrda AQSH xalqaro munosabatlar va diplomatiya tizimida

Mòminova Iroda Xoliyor qizi

Imominova896@gmail.com Tel: +998930520218

Abduhamidova Muxlisa Shavkat qizi

Tel: +998903778737

Maturazova Xursandoy Maturaz qizi

Xursandoymaturazova551@gmail.com Tel: +998885513103

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabalari.

Annotatsiya: Amerika- deganda birinchi bo'lib dollar hayolimizga keladi. Bu valyutani butun dunyo banklari tan oladi va xalqaro valyuta rezervida birinchi o'rinda turadi. Endi Amerikani XX asr tarixiga nazar tashlaymiz. XX asr deyarli barcha mamlakatlar uchun kolossal o'zgarishlarni olib keldi. Misol uchun 1-jahon urushi, Amerika urushga hammadan kech qo'shilgani sababli yo'gotishlari ham anchakam bo'ldi. Bu amerikani qarzidor mamlakatlar safidan eng yirik kreditorlar safiga ko'tarilishiga sabab bo'ldi. Barcha mamlakatlar revolyutsiyalar va sovuq urushning qonli izidan kegin qayta tiklanish olib borayotganida Amerika Kapitalizmning oltin bayrog'i ostida ildam qadam bosayotgan edi.

Kalit so'zlar: Revolyutsiya, Dollar, Kapitalizm, Rezerv, Valyuta, Prezident, Plutonium, Yadro, uran-235.

1-jahon urushi Amerika uchun yo'qotishlar ham yuqori cho'qqilarni ham tuhfa etdi. AQSH- yosh mamlakat biroq bu uning qator yo'nalishlarda yetakchilik qilishiga to'sqinlik qila olmadi. Uning dunyoda hukmronligi uchun burilish nuqtasi birinchi jahon urushi edi. U qachon unga qo'shildi va kimning tarafida bo'ldi? Bunga nima sabab bo'ldi? Amerikaliklar qanday janglarda qatnashgan? Va eng muhimi: urush AQSh tarixiga qanday ta'sir qildi?

Bularning barchasi ushbu maqolada keltirib o'tiladi. 1914 yil urush boshlanganda pravokatsiyalarga qaramay Amerika betaraflikni tanladi va ancha vaqt bu statusni saqlab keldi. Prezident Uilson Antanta (Angliya, Fransiya va Rossiya) vauchlik Ittifoqi (Avstriya-Vengriya va Germaniya) o'rtasidagi muzokarlarda vositachilik qilishga umid qilgan. Bir tomondan urushning boshlanishi AQSHning Yevropaga bergan kreditlarini sonini ko'paytirgan bo'lsada boshqa tomondan Amerikani savdo sotig'iga katta zarar yetqazdi buesa milliy iqtisodiyotning pasayishiga olib kelishi mumkin edi. Vudro Uilson Yevropa mamlakatlarini muzokaralar stoliga o'tirishiga bir necha bor murojaat qildi, ammo harakatlar besamar ketdi. 1914-yilda Britaniya va Germaniya harbiy flotlari o'rtasida Atlantika uchun jang boshlandi. Bu jangning qurboni ko'pincha AQSHning savdo va fuqarolik kemalari edi. 1915-yil 7-mayda Germaniya flotiliyasiga tegishli u-20 suv osti kemasi "Luizitaniya" fuqarolik layneriga torpeda snaryadini ishga tushirdi: kema cho'kib ketdi, 1000 dan ortiq kishi halok bo'ldi. Vudro Uilson Germaniyaga norozilik no'tasini yubordi bu neytral mamlakatning fuqarolik kemasiga qilingan hujum edi. 1915-1916 yillar davomida Germaniya suv osti kemalari tomonidan yana bir nechta Amerikaning kemalari cho'ktirildi. Bu vaqtda AQSH ko'ngressida AQSHning urushga qo'shilishi muhokama qilinayotgan edi. Oxirgi tomchi bo'lib "Zimmerman telegrammasi" xizmat qildi. Bu Germaniya tashqi ishlar vazirining Meksika hukumatiga AQSHga qarshiurush boshlashi Texas va Arizonani olishi taklifi bilan yashirin xatidir. 1917-yil 6-aprelda Shtatlar Antanta tomonida urushga kirishdi.

XX asr Amerika uchun oltin davrmi? 50-yillardan 70-yillargacha bo'lgan davr bevosita Amerika uchun oltin davr bo'ldi. 2-jahon urushi tamom bo'lgan va butun dunyo qonga botgan davr. Amerika bu paytda harbiy ta'minot orqaliboyib ketadi. 1939 yilda AQSH armiyasi son bo'yicha G'arb mamlakatlari orasida 17-o'rinda bo'lgan bo'lsa 50 yillarga kelib tengsiz edi. Trumanning so'zlariga ko'ra, uning dunyo hukmronligiga qarshi bo'lgan har bir kishiga "temir musht" ko'rsatishga qodir bo'ldi. Iqtisodiyot sohasida esa AQSH hukmronligi yanada mustahkam edi. Dollar va Amerika tovarlariga jahon bozorida raqobatbardosh valyuta ham tovarlar ham yo'q edi. 1950 yilda yetakchi kapitalistik davlatlar mehnat unumdorligi

bo'yicha AQShdan ancha orqada qolishdi. Jahon iqtisodiyotining yuksalishi, ayniqsa G'arbiy Evropada, Germaniya, Yaponiya va Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlarining" iqtisodiy mo'jizasi" Amerika mahsulotlari va kapitalining jahon bozoridagi ulushini asta-sekin kamayishiga imkon beradi. Shunga qaramay, qo'shma Shtatlar iqtisodiy ustunlikni saqlab qoladi. 2-jahon urushidan keyin AQSH mo'l-ko'lchilik va umumiy farovonlik davriga kirdi. O'rtacha amerikalik qulay uy-joy va mashinaga ega edi. Amerika "Oltin davrining" oxiriga kelib, bir kishiga deyarli 50 m² yashash maydoni to'g'ri keldi, oilalarning yarmidan ko'pida esa shaxsiy uy-joyga ega bo'lgan. Va daromadning deyarli yarmi bularning barchasiga sarflanadi! O'rtacha amerikalik daromadning beshdan bir qismi yaxshi ovqatlanish uchun yetarli edi, uy-ro'zg'or buyumlari bundan ham arzonroq edi. Bundan tashqari, odamlar dam olish, damolish va sayohat qilish imkoniyatiga ega edilar; "yashil pasport" - dollar AQSh fuqarolari uchun butun dunyoni ochdi. Amerikaning "orzular fabrikasi" jahon kinosida hukmronlik qildi, Yevropa kino san'ati xarobalarida munosib raqibga duch kelmadi.

Amerika yadro derjajasiga aylanishi. Amerika 1945 yilda yadro qurolini sinovdan o'tkazishga erishdi va shu bilan atom bombasiga ega bo'lish ustuvorligini oldi. Yevropada harbiy harakatlar tugatilishi bilanoq AQSH dunyoda birinchi bo'lib atom bombasini sinovdan o'tkazadi bu 1945 yil 16 iyulda sodir bo'lgan. Biroq, AQShning yadroviy dasturini boshlanishi ancha oldinroq reja qilingan edi. AQSHning atom qurollarini ishlab chiqish dasturi 1941 yil oktabr oyida boshlangan — amerikaliklar fashistlar Germaniyasi ilgari super qurolga ega bo'lishidan va oldindan zarba berishidan qo'rqishgan. Ushbu dastur tarixga "Manxetten loyihasi" sifatida kirdi. Loyihani amerikalik fizik Robert Oppenxaymer boshqargan, u doimiy ravishda FBI nazorati ostida bo'lgan, chunki u chap harakatga faol hamdard edi. Biroq, oxirgi fakt uning halokatli qurolni ishlab chiqarishda ishtirok etishiga to'sqinlik qilmadi. Tadqiqotchilar plutonium-239 parchalanishi asosida ishlaydigan va portlashning impulsiv sxemasiga ega bo'lgan "Tolstyak" bombasini ishlab chiqadilar. Bundan tashqari, Oppenheimer alohida guruhga faqat uran-235da ishlashi kerak bo'lgan va "Kid" deb nomlangan oddiy dizayndagi bomba ishlab chiqarishni buyurdi. Aynan 1945 yil 6 avgustda

amerikaliklaruni Yaponiyaning Xirosima shahriga tashladilar. Birinchi bo'lib portlash ichkariga yo'naltirilgan portlovchi turdagi plutoniy bombasini portlatish to'g'risida qaror qabul qilindi. Aslida, bu tashqi qobig'i bo'lmagan "Tolstyakning" ning analogi edi. Undan so'ng Nagasakiga tashlandi. Bu operatsiyaning o'ta maxfiyligi tufayli sinovlarni Nyu-Meksika janubida Alamogordodan 100 km uzoqlikda joylashgan poligonda o'tkazishga qaror qilindi.

Uchbirlik "Troitsa" atom bombasi sinovdan ikki kun oldin po'lat minoraga o'rnatildi, undan turli masofalarda seysmograflar, kameralar, radiatsiya darajasi va bosiminiqayd qiluvchi asboblarni o'rnatildi. Insoniyat tarixidagi birinchi yadroviy portlash 1945 yil 16 iyulda mahalliy vaqt bilan soat 5:30 da sodir bo'lgan va portlash quvvati 15-20 ming tonna asosi esa TNT portlovchimoddasini tashkil etgan. Shu bilan birga, portlashdan yorug'lik poligondan 290 km masofada ko'rindi va tovush taxminan 160 km masofaga tarqaldi.

Xulosa: Amerikaliklarning birdamligi va ilmga itiluvchanligi Amerikani yuksaltirdi va yadroviy derjavaga aylantirdi. Birdamlilik va ilmbu ikki sifat jam bo'lganida har qanday mamlakatni yuksaltiradi va yengilmas qiladi. Hozirgi vaqtda ham o'rtacha Amerikalikning yashash sharoiti ancha yuqori. Olimlarning hisobotiga ko'ra: yilda eng ko'p kitob o'qiydigan mamlakatlar ro'yxatida Amerika 5 o'rinda turar ekan. Amerikani urushda neytral pozitsiyada turishi nafaqat yoqotishlar kam bo'lishi balki uni eng yirik kreditorga aylanishiga ham sabab bo'lgan. Hozirgi davrga kelib Amerika iqtisodiyoti 2-o'rinda bo'lib 25,462,700 mln dollarni tashkil etar ekan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Amerika demokratiyasi Alexis de Tocqueville.
2. Amerikaning tarixiy shaxslari Howard Zina.
3. Amerika tarixi ensiklopediyasi 7-nashr.
4. From COLONY to SUPERPOWER George C.Herring.
5. Dunyo tarixida Amerikaning o'rnini Thomas Bender